

TITLUL PRELIMINAR

Despre legea civilă

CAPITOLUL I

Dispoziții generale

Art. 1. Izvoarele dreptului civil

(1) Sunt izvoare ale dreptului civil legea, uzanțele și principiile generale ale dreptului.

(2) În cazurile neprevăzute de lege se aplică uzanțele, iar în lipsa acestora, dispozițiile legale privitoare la situații asemănătoare, iar când nu există asemenea dispoziții, principiile generale ale dreptului.

(3) În materiile reglementate prin lege, uzanțele se aplică numai în măsura în care legea trimite în mod expres la acestea.

(4) Numai uzanțele conforme ordinii publice și bunelor moravuri sunt recunoscute ca izvoare de drept.

(5) Partea interesată trebuie să facă dovada existenței și a conținutului uzanțelor. Uzanțele publicate în culegeri elaborate de către entitățile sau organismele autorizate în domeniu se prezumă că există, până la proba contrară.

(6) În sensul prezentului cod, prin *uzanțe* se înțelege obiceiul (*cutuma*) și uzurile profesionale.

Bibliografie: R.G. Albăstroi, *Noul Cod civil român – lucrare juridică adaptată „peisajului” legislativ european*, Pandectele Române, nr. 1/2013, pp. 29-49; C. Alunaru, *Considerații privind importanța Codului civil general austriac pentru evoluția sistemului de drept civil român*, în vol. „*Liber Amicorum Liviu Pop. Reforma dreptului privat român în contextul federalismului juridic european*”, Ed. Universul Juridic, București, 2015, pp. 23-49; M. Andreescu, *Principiile dreptului. O abordare filosofică*, în PR nr. 2/2013, pp. 51-64; M. Andreescu, C. Andreescu, *Contribuie jurisprudența Curții Constituționale la construcția unor principii ale dreptului?*, în Dreptul nr. 7/2020, pp. 96-110; M. D. Bob, *În căutarea rădăcinilor dreptului civil român modern*, în D.A. Popescu, I.F. Popa (coord.), *Liber Amicorum Liviu Pop. Reforma dreptului privat român în contextul federalismului juridic european*, Ed. Universul Juridic, București, 2015, pp. 85-99; B. Ionescu: *Jurisprudența străină – reper fundamental al Noului Cod civil român*, Curierul Judiciar nr. 6/2012, pp. 323-324; D. Chirică, *O privire asupra Noului Cod civil, Titlul preliminar*, în PR nr. 3/2011, pp. 113-139; D. Chirică, *O privire asupra Noului Cod civil, Titlul preliminar (II)*, în PR nr. 4/2011, pp. 119-137; D. Chirică, *O privire asupra Noului Cod civil, Titlul preliminar (III)*, în PR nr. 5/2011, pp. 125-181; I. Deleanu, Gh. Buta, *Forța normativă a adagiilor juridice*, în Dreptul nr. 1/2012, pp. 135-150; L.M. Harosa, *Raporturile dintre norma canonică și norma civilă în domeniul patrimonial. Subsidiaritate și canonizarea legii civile*, în RRDP nr. 3/2009, pp. 134-149; T. Lazăr, *Unele considerații teoretice și practice privind respectarea normelor juridice*, în RRDP nr. 2/2014, pp. 148-167; M. St. Minea, A. M. Georoceanu, *L'impacte de la jurisprudence de la Cour constitutionnelle de la Roumanie sur le droit privé*, în SUBB nr. 4/2014, pp. 25-41; I. Muraru, *Câteva considerații teoretice privind efectele juridice ale unor decizii date în contencios constituțional*, în RRDP nr. 2/2011, pp. 171-193; S. Neculaescu: *Noul Cod civil, între tradiție și modernitate în ceea ce privește terminologia juridică normativă*, în Dreptul nr. 12/2010, pp. 11-41; D. Peicu, *Efectele juridice ale deciziilor prin care Curtea Constituțională respinge excepțiile de neconstituționalitate invocate în fața instanțelor judecătorești*, în Dreptul nr. 10/2020, pp. 193-195; P. Perju: *Considerații generale asupra noului Cod civil (titlul preliminar, persoane, familie, bunuri)*, în Dreptul nr. 9/2009, pp. 13-30; P. Perju: *Considerații referitoare la Legea nr. 71/2011 pentru punerea în aplicare a noului Cod civil*, Dreptul nr. 11/2011, pp. 11-18; I.-Fl. Popa, *Ierarhia surselor dreptului în noul Cod civil – rolul uzanțelor*, în RRDP nr. 3/2013, pp. 51-65; M. Safta, K. Benke, *Obligativitatea considerentelor deciziilor Curții Constituționale*, în Dreptul nr. 9/2020, pp. 28-55; A. Varga, *Forța normativă a unor decizii ale Curții Constituționale a României – o nouă dimensiune a izvoarelor formale de drept*, în RRDJ nr. 4/2018, pp. 127-137; I. Vida, *Codul civil (Legea nr. 287/2009) și principiile generale ale dreptului*, în Dreptul nr. 8/2012, pp. 11-27.

◆ DOCTRINĂ

1. „*Cutuma* este în sistemul de drept o sursă subsidiară, în sensul că ea poate fi numai *praeter legem* sau *secundum legem*, neputând contrazice legea (*contra legem*), cu excepția cazului în care aceasta conține norme neimperative. Ea este deci subsidiară, pentru a fi mai exacti, legilor imperative [...]. În ceea ce privește proba cutumei, ea nu este necesară în cazul cutumelor generale, instanța fiind prezumată a le cunoaște. În cazul cutumelor particulare, proba incumbă celui ce a invocat cutuma. Pot fi utilizate orice mijloace de probă. Ceea ce este probat este dreptul obiectiv, de aceea nu trebuie să se facă aplicația normelor procesuale ce restrâng dreptul de a face probe”. [I. Dogaru, N. Popa, D. C. Dănișor, S. Cercel, *Bazele dreptului civil. Teoria generală*, Ed. C.H. Beck, București, 2008, pp. 137-138].

2. „În ce privește raportul uzanțelor cu norma imperativă, este de notorietate că nu poate fi considerată izvor de drept decât o practică generală care nu încalcă prevederile legale de la care nu se poate deroga. De aceea, art. 4 trimite la ordinea publică și bunele moravuri în limitarea rolului funcțional al uzanțelor. Cu alte cuvinte, este posibil ca un „obicei”, o practică sau chiar un „uz” profesional să nu dobândească și calitatea de uzanță – izvor de drept, deoarece este contrar unei norme imperative (adică încalcă ordinea publică și bunele moravuri astfel cum acestea sunt ocrotite de art. 11 C. civ.). În măsura în care uzanța respectivă are semnificație juridică, pentru că ar putea constitui o regulă de drept (adică ar putea fi o uzanță juridică), ea este supusă limitărilor libertății actelor juridice în general [...]. În contextul dreptului internațional privat însă, chestiunea imperativității în fața uzanțelor este ceva mai delicată. În primul rând, pentru că legea aplicabilă raportului juridic poate fi o lege care să permită o anumită uzanță pe care legea română să o interzică (ipoteză în care se pune problema incidenței art. 3.3 și art. 9 din Regulamentul Roma I privind legea aplicabilă obligațiilor contractuale) – rezultatul ar fi că oricum legea română în dispozițiile ei imperative nu ar putea fi ocolită, mai ales dacă forul sesizat este românesc. În al doilea rând, pentru că este posibilă existența unei uzanțe internaționale care să „vexeze” într-o anumită măsură dispozițiile imperative ale dreptului român – caz în care jurisprudența Curții Europene de Justiție în materie va face extrem de discutabilă aplicarea normei imperative române în măsura în care nu este și normă imperativă comunitară, în raport cu o uzanță internațională”. [I.Fl. Popa, *lucr. cit.*, pct. 16].

3. „Uzanțele se aplică și dacă nu au fost efectiv cunoscute de părți. Între condițiile de existență a uzanțelor, ne amintim că există și aceea a cunoașterii lor de către părți. Această cunoaștere are o anumită portanță care este limitată. Astfel, de exemplu, uzanțele comerciale pe piața de capital trebuie cunoscute de participanții la acest tip de comerț. Sensul condiției este acela că o uzanță aplicabilă într-un anumit mediu de afaceri trebuie cunoscută de participanți. În cazul în care nu există cunoașterea efectivă, dar uzanța se dovedește că există, ea va fi opozabilă părților. O asemenea forță juridică oglindește rolul normativ al uzanțelor – ele au puterea unor norme (similare legii). Totuși, prezumția cunoașterii uzanței are un înțeles diferit: (i) dacă uzanța privește profesioniștii într-o anumită branșă profesională (agenții de bursă, agenții publicitari, comisionarii, notarii, avocații etc.), funcționează o prezumție a cunoașterii uzanței; (ii) aceeași prezumție funcționează și în ipoteza uzanțelor specifice unui anumit loc (uzanțele portuare sau specifice anumitor piețe comerciale; (iii) prezumția cunoașterii nu operează împotriva neprofesioniștilor branșei respective, celor străini de locul/piața respective sau consumatorilor, cu excepția cazului în care se bucură de notorietate sau a fost inclusă expres în contract”. [I. Fl. Popa, *lucr. cit.*, pct. 19].

4. „Regula *specialia generalibus derogant* are – și trebuie să aibă – caracterul unei norme juridice imperative, cu valoare de principiu, o normă obligatorie la modul absolut pentru instanțele judecătorești. Mai întâi, logic și teleologic, regula în discuție impune privilegiul aplicării ei necondiționate atunci când se află în concurs cu o normă generală. De ce logic? În principiu, norma specială este o normă „derogatorie” de la o normă generală; ca asemenea normă, „derogatorie”, ea este o „excepție”, iar „excepțiile” trebuie respectate, adică aplicate, altminteri ele devin lipsite de sens. De ce teleologic? „Derogarea”, adică „excepția”, urmărește un scop specific, fie în considerarea naturii raporturilor sociale reglementate prin normele speciale, fie pentru ocrotirea unui interes superior, fie pentru protecția deosebită a unei anumite categorii de persoane, fie din motive de economicitate și celeritate ș.a.m.d. Or, dacă normele speciale, în asemenea situații și din asemenea motive, precum cele arătate, nu și-ar găsi aplicare preeminentă și necondiționată, scopul urmărit de legiuitor ar fi fatalmente și abuziv compromis. În mod categoric, nici chiar o normă generală ulterioară nu poate abroga și nici modifica o normă specială decât dacă, în mod expres, ar prevedea (*in fine*) că se abrogă ori se modifică o anumită sau anumite norme speciale, pe care le indică. În acest sens, readucem în atenție prevederile art. 230 lit. a)-aa) din Legea nr. 71/2011 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 287/2009 privind Codul civil, prin care se abrogă expres, pe lângă unele norme generale, și o serie de acte normative cu caracter special. În opinia noastră, asemenea dispoziții nu fac decât să confirme ideea exprimată anterior că o normă generală *eo ipso* nu poate abroga sau modifica o normă specială, fiind necesară o prevedere expresă în acest sens”. [I. Deleanu, G. Buta, *op. cit.*, pp. 143-144].

DECIZII ALE CURȚII CONSTITUȚIONALE

Forța juridică a hotărârilor Curții Constituționale. Controlul constituționalității se finalizează prin decizii, care, potrivit art. 145 alin. (2) din Constituție, sunt obligatorii și au putere numai pentru viitor. Dacă prin decizie se constată neconstituționalitatea, ea produce efecte *erga omnes*, adică are un efect obligatoriu general, care vizează toate autoritățile publice, cetățenii și persoanele juridice de drept privat. Datorită acestui fapt o parte deloc neglijabilă a doctrinei constituționale asimilează aceste decizii cu actele având forța legii. Această concluzie poate fi ușor desprinsă dacă se urmăresc efectele deciziilor în diferitele situații ale controlului de constituționalitate:

a) decizia prin care s-a admis excepția de neconstituționalitate face ca legea sau ordonanța declarată neconstituțională ori textul din cadrul lor să nu se mai aplice, ca și cum ar fi abrogate prin lege;

b) admiterea sesizării de neconstituționalitate în legătură cu regulamentele Parlamentului face textele declarate neconstituționale inaplicabile și obligă Camera în cauză să reexamineze aceste dispoziții pentru punerea lor de acord prevederile Constituției [art. 22 alin. (4) din Legea nr. 47/1992];

c) decizia prin care s-a admis obiecția de neconstituționalitate a unei legi înainte de promulgare are și ea efect obligatoriu general, neputând fi ignorată de nimeni, dar are și două efecte specifice. Unul, întâlnit și în legislația altor țări, este imediat și se adresează Președintelui României, obligându-l să nu promulge legea. Cel de-al doilea efect, întâlnit în forme asemănătoare doar în Polonia și Portugalia, se adresează Parlamentului, deoarece, potrivit art. 145 alin. (1) din Constituție, legea se trimite spre reexaminare acestuia și dacă este adoptată în aceeași formă, cu o majoritate de cel puțin 2/3 din numărul membrilor fiecărei Camere, obiecția de neconstituționalitate este înlăturată, iar promulgarea devine obligatorie. Nici Constituția și nici Legea nr. 47/1992 nu stabilesc un termen în care Camerele să reexamineze legea, iar practica constituțională de până acum – care evidențiază că legea declarată neconstituțională prin Decizia nr. 6 din 11 noiembrie 1992, publicată în M. Of. nr. 48 din 4 martie 1993, nu a fost reexaminată nici până în prezent –, poate duce la concluzia că Parlamentul nu este obligat să reexamineze legea, ci își poate însuși, în mod tacit, poziția Curții Constituționale. Dacă totuși Camerele reexaminează legea pentru a o pune de acord cu Constituția, desigur că decizia Curții este obligatorie și Parlamentul va trebui să modifice textul în

sensul acesteia, deoarece adoptarea legii în aceeași formă, fără a se întruni votul calificat cerut de art. 145 alin. (1), ar conserva neconstituționalitatea. Numai în măsura în care legea ar fi adoptată în aceeași formă, cu majoritatea stabilită de acest text, obiecția de neconstituționalitate ar fi înlăturată. Este de observat că majoritatea cerută de art. 145 alin. (1) este și cea necesară pentru revizuirea Constituției, iar adoptarea legii cu această majoritate se impune Curții și obligă pe Președinte să o promulge. Până atunci, însă, ordinea constituțională este stabilită prin decizia Curții și nu poate fi ignorată; d) decizia prin care se constată neconstituționalitatea inițiativei de revizuire a Constituției are ca efect blocarea procedurii de revizuire prevăzută de art. 147 din Constituție. Datorită efectului obligatoriu general al deciziilor Curții Constituționale, jurisprudența acesteia trebuie avută în vedere de toate organele implicate în procesul de elaborare și de aplicare a legilor și a ordonanțelor Guvernului, precum și de Camere la elaborarea sau modificarea regulamentelor Parlamentului. [D.C.C., dec. nr. 1 din 17 ianuarie 1995, publicată în M. Of. nr. 16 din 26 ianuarie 1995].

Nota autorului: *S-a reținut, în mod constant, în jurisprudența Curții Constituționale, de exemplu, prin Decizia nr. 1.018 din 19 iulie 2010, publicată în M. Of. nr. 511 din 22 iulie 2010, adoptarea de către legiuitor a unor norme contrare celor hotărâte într-o decizie a Curții Constituționale, prin care se tinde la păstrarea soluțiilor legislative afectate de vicii de neconstituționalitate, încalcă Legea fundamentală, reținându-se că într-un stat de drept, astfel cum este proclamată România în art. 1 alin. (3) din Constituție, autoritățile publice nu se bucură de nicio autonomie în raport cu dreptul, Constituția stabilind în art. 16 alin. (2) că nimeni nu este mai presus de lege, iar în art. 1 alin. (5) că respectarea Constituției, a supremației sale și a legilor este obligatorie.*

De asemenea s-a mai decis că „puterea de lucru judecat ce însoțește actele jurisdicționale, deci și deciziile Curții Constituționale, se atașează nu numai dispozitivului, ci și considerentelor pe care se sprijină acesta” (a se vedea, spre exemplu, Decizia nr. 1.415 din 4 noiembrie 2009, publicată în M. Of. nr. 796 din 23 noiembrie 2009, Decizia nr. 414 din 14 aprilie 2010, publicată în M. Of. nr. 291 din 4 mai 2010, Decizia nr. 415 din 14 aprilie 2010, publicată în M. Of. nr. 294 din 5 mai 2010, și Decizia nr. 1.615 din 20 decembrie 2011, publicată în M. Of. nr. 99 din 8 februarie 2012). A se vedea și M.N. Costin, C.M. Costin, Instanțele de judecată au obligația, iar nu facultatea de a aplica deciziile Curții Constituționale astfel cum acestea au fost

pronunțate, în „Dreptul” nr. 4/2019, pp. 26-36; V. Bărbăteanu, *Consecințele pe plan normativ ale deciziilor Curții Constituționale, în Dreptul nr. 7/2016, pp. 111-137.*

DECIZII ÎN DEZLEGAREA UNOR CHESTIUNI DE DREPT

Efectele deciziilor Curții Constituționale. Potrivit prevederilor art. 31 alin. (1) din Legea nr. 47/1992, deciziile Curții Constituționale prin care se constată neconstituționalitatea unei legi aflate în vigoare sunt definitive și obligatorii, iar, potrivit alin. (3) al aceluiași articol, dispozițiile din legile în vigoare constatate neconstituționale își încetează efectele juridice la 45 de zile de la publicarea deciziei Curții Constituționale, dacă în acest interval de timp Parlamentul sau Guvernul nu pune de acord prevederile neconstituționale cu dispozițiile Constituției. Pe durata acestui termen, dispozițiile declarate neconstituționale sunt suspendate de drept. Aceleași reglementări se regăsesc și în cuprinsul art. 147 alin. (1) din Constituția României, republicată. Potrivit dispozițiilor art. 147 alin. (4) din Constituție, decizia Curții Constituționale este general obligatorie, atât pentru autoritățile și instituțiile publice, cât și pentru particulari, și produce efecte numai pentru viitor, iar nu și pentru trecut, consecința aplicării acestui principiu fiind aceea că nu se poate aduce atingere unor drepturi definitiv câștigate sau situațiilor juridice deja constituite. Textul menționat constituie o normă imperativă de ordine publică, iar aplicarea ei generală și imediată nu poate fi înlăturată, deoarece altfel ar însemna ca un act neconstituțional să continue să producă efecte juridice, ceea ce nu poate fi acceptat, acesta constituind un element esențial al ordinii de drept. În litigiul în care s-a constatat existența chestiunii de drept supuse lămuririi, instanța de judecată este chemată să se pronunțe asupra unor situații juridice în curs de constituire (*facta pendentia*), în temeiul Codului muncii, fiind evident că acestea sunt supuse efectelor deciziei Curții Constituționale, care este de imediată și generală aplicare. Raționamentul instanței supreme din Decizia nr. 12 din 19 septembrie 2011 este valabil și în chestiunea supusă dezlegării în cauză, în sensul că la momentul la care instanța este chemată să se pronunțe asupra pretențiilor formulate, norma juridică, odată declarată neconstituțională, nu mai există și nici nu poate fi considerată ca ultraactivând, în absența unei dispoziții legale exprese. În consecință, ca urmare a declarării neconstituționalității lor, dispozițiile art. 52 alin. (1) lit. b) teza întâi din Codul muncii nu își mai produc efectul, ceea ce înseamnă că, în cazul unui proces pendent, deciziile emise de angajator în temeiul textului de lege menționat nu mai pot produce efecte juridice.

În acest sens a statuat și Curtea Constituțională, prin deciziile nr. 413 și nr. 414 din 14 aprilie 2010: „lipsirea de temei constituțional a actelor normative primare are drept efect încetarea de drept a actelor subsecvente emise în temeiul acestora (contractele de management, actele administrative date în aplicarea celor două ordonanțe de urgență etc.)”. Dintr-o perspectivă similară, efectul acestor decizii s-a concretizat în constatarea de către instanțele de contencios administrativ a nelegalității (lipsei de temei juridic) actelor administrative emise în baza celor două ordonanțe de urgență, ale căror dispoziții au fost declarate neconstituționale, și încetarea efectelor acestor acte administrative, cu consecința reintegrării persoanelor eliberate din funcție și plății drepturilor salariale cuvenite, până la reintegrarea efectivă. Efectul declarării neconstituționalității este cel al neaplicabilității textului legal în discuție, pentru o situație juridică în curs de constituire, instanța judecătorească investită cu soluționarea litigiului fiind obligată să țină seama de acest aspect, fie chiar și într-o cale de atac de reformare, fără ca, prin aceasta, să fie afectată regula neretroactivității deciziei de neconstituționalitate. [ICCJ, complet HP, dec. nr. 19/2016, M. Of. nr. 1010 din 15 decembrie 2016].

DECIZII DE SPEȚĂ

1. Existența unor uzanțe codificate. Respingerea unor probe ca neconcludente. Legalitate. În realitate, recurenta critică motivele pentru care instanța de prim control judiciar a respins proba cu interogatoriul părâtei și proba cu expertiză, motive cantonate, în condițiile art. 255 alin. (1) C. pr. civ., la concludența acestora. Or, aprecierea unei instanțe devolutive asupra aptitudinii unei probe de a conduce la soluționarea procesului nu poate fi censurată pe calea recursului, întrucât vizează netemeinicia, și nu nelegalitatea hotărârii. Astfel, instanța de apel, respingând cererea de administrare a probei cu expertiză, având ca obiectiv general interpretarea prevederilor din Regulile Uniforme privind Garanțiile la Cerere emise de Camera de Comerț Internațională din Paris (Publicația nr. 758), nu a negat nici caracterul de izvor de drept al uzanțelor codificate, elaborate de entități autorizate, în sensul art. 1 alin. (1), (2) și (5) C. civ., nici dreptul părții de a face dovada existenței și a conținutului uzanțelor, conform art. 255 alin. (3) C. pr. civ. și nici aplicabilitatea, prin analogie, a dispozițiilor referitoare la dovada existenței și a conținutului legii străine [art. 253 C. pr. civ., raportat la art. 2.562 alin. (1) C. civ.]. Ceea ce a reținut instanța de prim control judiciar este doar faptul că a fost dovedit de către părți conținutul acestor uzanțe codificate, astfel încât nu mai este

necesar „avizul unui expert”. Concret, părțile au depus extrase din aceste Reguli Uniforme ICC, acestea fiind codificate, textul în limba română este publicat și de către CCIR, astfel că, față de conținutul necontestat al textului în limba română, s-a reținut că nu mai este necesară dovedirea cutumelor din alte surse, inclusiv prin emiterea de certificate de către CCIR, potrivit art. 4 din Legea nr. 335/2007. În acest context, de vreme ce instanța de apel a respins proba cu expertiză reținând neconcludența acesteia, nu se mai impune analiza apărării pârâtei-intimate referitoare la nelegalitatea probei. Mai exact, ar însemna o înrăutățire a situației recurente în propria cale de atac a stabili că avizul unui expert se poate cere doar pentru stabilirea existenței și conținutului legii străine, iar nu pentru interpretarea acesteia. În concluzie, nu se poate reține încălcarea dreptului la apărare al reclamantei în etapa apelului, atâta vreme cât aceasta a solicitat încuviințarea probei cu expertiză tehnică și interogatoriu, cererea a fost pusă în discuția contradictorie a părților de către instanța care, în urma dezbaterilor, a respins-o motivat, pe temeiul lipsei de concludență a acesteia, deci cu respectarea art. 13 raportat la art. 258 și art. 255 C. pr. civ. [ICCJ, s. a II-a civ., dec. nr. 2338/2019, www.scj.ro].

2. Invocarea într-un litigiu a unei alte hotărâri judecătorești. Lipsă de izvor de drept. Hotărârea depusă la termenul de dezbateri, cu titlu de practică judiciară favorabilă recurentului, nu este susceptibilă de a conduce la concluzia contrară din moment ce hotărârile pronunțate de instanțele judecătorești în cauze similare nu constituie izvor de drept, astfel cum rezultă din conținutul art. 1 C. civ. [ICCJ, s. a II-a, dec. nr. 2205/2019, www.scj.ro].

3. Determinarea cuantumului daunelor morale. Relevanța principiilor de drept. Ca element al răspunderii civile delictuale, prejudiciul poate îmbrăca forma prejudiciului moral (a daunelor morale) atunci când rezultă dintr-o atingere adusă prerogativelor ce constituie atributul personalității umane și se manifestă prin suferința fizică sau morală pe care o resimte victima. Este adevărat că în cazul daunelor morale, dată fiind natura prejudiciului care le generează, nu există criterii precise pentru determinarea lor, iar instanța de judecată este suverană în a-și forma propria convingere asupra aspectelor deduse judecății, în funcție de situația de fapt și de probele administrate, dar ținând seama de principiile de drept și de practica judiciară în materie. Evaluarea daunelor morale este dificilă întrucât este lipsită de criteriile obiective existente în cazul prejudiciului material. Prejudiciul nepatrimonial nu se poate reduce la determinarea „prețului” suferinței fizice și psihice, acestea fiind, de altfel, inestimabile.

Stabilirea cuantumului unui astfel de prejudiciu trebuie să aibă în vedere toate consecințele negative produse și să plece de la premisa că daunele morale se raportează la nivelul trăirilor psihice. Tocmai de aceea, prejudiciul nepatrimonial implică o apreciere raportată la situația personală a fiecărei victime în parte. În determinarea cuantumului despăgubirilor morale, interpretarea normelor aplicabile răspunderii civile delictuale, principiile aplicabile în această materie și soluțiile pronunțate în jurisprudență, conturează aplicarea unor criterii ce vizează gravitatea suferinței, echitatea și al proporționalitatea. Toate aceste criterii trebuie analizate de instanță prin raportare la situația particulară a fiecărei persoane care reclamă și probează un prejudiciu moral încercat, și la formele pe care acest prejudiciu le îmbracă în fiecare caz în parte. [ICCJ, s. a I-a civ., dec. nr. 1399/2019, www.scj.ro].

4. Efectele deciziilor Curții Constituționale. În art. 147 alin. (4) din Constituție se prevede că „Deciziile Curții Constituționale se publică în Monitorul Oficial al României. De la data publicării, deciziile sunt general obligatorii și au putere numai pentru viitor”, aceleași dispoziții regăsindu-se și în textul cuprins la art. 31 din Legea nr. 47/1992 referitoare la organizarea și funcționarea Curții Constituționale, cu modificările și completările ulterioare. Din motive de securitate și de stabilitate a circuitului juridic, Constituția României prevede că efectele declarării neconstituționale a actului (legi, ordonanțe, regulamente) se produc doar *ex nunc*. Este vorba așadar de lipsirea efectelor, mai exact, de încetarea acestor efecte, în termenii art. 147 alin. (1) din Constituția României, a actului declarat neconstituțional pentru viitor, în temeiul unei hotărâri a instanței de jurisdicție constituțională, hotărâre cu caracter general obligatoriu și care se bucură de putere de lucru judecat. În speță, este cert că cererea reclamantului se afla pe rolul instanței judecătorești la momentul publicării deciziei Curții Constituționale în Monitorul Oficial, situație în care reclamantul poate solicita aplicarea deciziei Curții Constituționale, din perspectiva sa nefiind vizat un raport juridic epuizat (dec. nr. 319 din 27 martie 2012, publicată în M. Of. nr. 274 din 25 aprilie 2012). Din acest punct de vedere, excepția de neconstituționalitate, fiind, de principiu, o chestiune prejudicială, adică o problemă juridică a cărei rezolvare trebuie să preceadă soluționării litigiului cu care este conexă și un mijloc de apărare care nu pune în discuție fondul pretenției deduse judecății, nu poate constitui doar un instrument de drept abstract care să presupună aplicarea deciziilor de constatare a neconstituționalității numai raporturilor juridice care urmează a se naște, deci a unor situații viitoare ipotetice, întrucât și-ar pierde esențialmente

caracterul concret. Neconstituționalitatea nu are numai o funcție de prevenție, întrucât ea vizează în primul rând situația concretă a cetățeanului lezat în drepturile sale prin norma criticată și doar apoi dreptul pozitiv, în ansamblul său, astfel încât are, în mod evident, și o funcție sancționatorie. De aceea, aplicarea pentru viitor a deciziilor Curții Constituționale vizează, în mod primordial, situațiile juridice pendinte, care nu au devenit *facta praeterita* ca urmare a necontestării lor. În primul rând, este cauză pendinte cea în care a fost ridicată excepția de neconstituționalitate, indiferent dacă până la momentul publicării în Monitorul Oficial a deciziei prin care se constată neconstituționalitatea aceasta a fost soluționată definitiv. Prin exercitarea căii extraordinare de atac a revizuirii, decizia Curții Constituționale se va aplica acestei cauze. În al doilea rând, din jurisprudența Curții, se desprinde ideea că o decizie de admitere a excepției de neconstituționalitate se aplică în cauzele aflate pe rolul instanțelor judecătorești la momentul publicării acesteia, în care respectivele dispoziții sunt aplicabile. În astfel de cauze, partea care are interes are și dreptul de a invoca excepția de neconstituționalitate anterior momentului în care Curtea Constituțională s-a pronunțat asupra neconstituționalității dispoziției legale. În această situație, dacă excepția de neconstituționalitate a fost soluționată într-o altă cauză, ea va fi respinsă ca devenită inadmisibilă, deoarece o dispoziție legală nu poate fi declarată neconstituțională ulterior pronunțării unei decizii a Curții Constituționale în acest sens într-o altă cauză, întrucât s-ar

contrazice însăși efectul *erga omnes* al deciziilor instanței de contencios constituțional. Astfel, în ipoteza în care litigiul se află pe rolul instanțelor judecătorești și se încadrează în ceea ce Curtea Constituțională a calificat ca fiind cauze pendinte la momentul publicării deciziei sale de admitere a excepției de neconstituționalitate, Curtea nu a condiționat aplicarea deciziei sale de ridicarea unei excepții de neconstituționalitate anterior publicării deciziei, întrucât ceea ce are relevanță în privința aplicării acesteia este ca raportul juridic guvernat de dispozițiile legii declarate neconstituționale să nu fie definitiv consolidat, iar nu exercitarea unui mijloc procesual de apărare (invocarea excepției de neconstituționalitate), care de altfel ar fi și inutil, în condițiile în care excepția de neconstituționalitate devine inadmisibilă. O atare condiționare nu ar avea nici o rațiune și ar produce și consecințe discriminatorii între cetățeni aflați în aceeași situație juridică, respectiv având calitatea de părți într-un litigiu în care dispozițiile declarate neconstituționale sunt aplicabile și a cărui soluționare depinde de decizia pronunțată de Curtea Constituțională. Chiar și dacă procesul se află în faza procesuală a recursului, temeiul legal incident trebuie stabilit în funcție de decizia Curții Constituționale. Așadar, decizia Curții Constituționale își găsește aplicarea atât timp cât raportul juridic contestat nu a fost epuizat prin pronunțarea unei hotărâri judecătorești definitive. [C.A. Craiova, s. cont. adm., dec. nr. 124/2019, în RRDJ nr. 3/2019, p. 194].

Art. 2. Obiectul și conținutul Codului civil

(1) **Dispozițiile prezentului cod reglementează raporturile patrimoniale și nepatrimoniale dintre persoane, ca subiecte de drept civil.**

(2) **Prezentul cod este alcătuit dintr-un ansamblu de reguli care constituie dreptul comun pentru toate domeniile la care se referă litera sau spiritul dispozițiilor sale.**

Bibliografie: R.G. Albăstroiu, *Noul Cod civil român – lucrare juridică adaptată „peisajului” legislativ european*, în PR nr. 1/2013, pp. 29-48; D. Chirică, *Noul Cod civil – direcții de evoluție*, în PR nr. 4/2013, pp. 9-15; M. Nicolae, L. Toma-Tumbăr, *Noul Cod civil din perspectiva practicianului*, în PR nr. 3/2013, p. 9-11; M. Nicolae, *Noul Cod civil între dreptul comun și dreptul privat comun*, în volumul „In honorem Cornelii Bîrsan”, Ed. Hamangiu, București, 2013, pp. 29-113.

JURISPRUDENȚĂ

DECIZII DE SPEȚĂ

1. Cerere de sesizare a Curții Constituționale cu privire la aspecte vizând aplicarea legii în timp. Respingerea cererii. Modalitatea în care o normă ulterioară poate abroga și înlătura de la aplicabilitate o normă anterioară care reglementa aceeași materie ori stabili caracterul de lege

generală sau specială (pentru ca, în funcție de aceasta, să se determine prioritatea aplicării uneia dintre ele) reprezintă instrumente de interpretare și de rezolvare a litigiului la îndemâna instanței ordinare, în virtutea plenitudinii jurisdicționale a acesteia. Așadar, aspectele invocate nu se constituie în chestiuni de ordin prejudicial, care să fie date în competența jurisdicției constituționale –

sub forma unei excepții de neconstituționalitate. [Cas., s. civ. propr. int., dec. nr. 64/2010, în PR nr. 2/2011, pp. 151-153].

2. Principiul libertății de exprimare. Rațiunea normei din legea fundamentală. Trimiterea pe care o face instanța de apel la dispozițiile art. 30 alin. (8) din Constituție – care, reglementând la nivel de principiu, libertatea de exprimare, face referire la persoanele care răspund pentru informația adusă la cunoștință publică – nu este de natură să sprijine concluzia că, în absența unei legi speciale care să sancționeze delictul de presă, înseamnă că nu poate fi angajată răspunderea civilă a redactorului-șef. Contrar aprecierii instanței de apel, dreptul comun în materia răspunderii delictuale nu este dat de norma constituțională menționată (în enumerarea căreia, neregăsindu-se calitatea de redactor-șef, ar însemna, implicit, exonerarea de răspundere a acestuia), ci de prevederile Codului civil referitoare la răspunderea civilă delictuală, care au constituit fundament juridic al pretențiilor reclamantilor. Astfel, potrivit art. 2 alin. (2) C. civ., acesta este alcătuit dintr-un ansamblu de reguli care „constituie dreptul comun pentru toate domeniile la care se referă litera sau spiritul dispozițiilor sale”. Consecința inexistenței unei legi speciale care să reglementeze delictul de presă nu este aceea a lipsei răspunderii pentru fapte ilicite săvârșite în această materie, ci a aplicării normelor dreptului comun, cu verificarea condițiilor generale ale angajării răspunderii delictuale. În egală măsură, trimiterea la norma constituțională [art. 30 alin. (8)] pentru a trage aceeași concluzie, a inexistenței răspunderii părții, este eronată, întrucât dispoziția din legea fundamentală este una cu caracter general în legătură cu principiul libertății de exprimare, care nu suprimă și nu înlocuiește normele de drept comun ale răspunderii delictuale, ci, dimpotrivă, arată că răspunderea civilă se angajează „în condițiile legii”, respectiv fie ale legii generale, fie ale legii speciale (*ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus*). Aceasta înseamnă că, dacă în sarcina unei persoane poate fi identificată o acțiune ilicită generatoare de prejudicii prin modalitatea în care articole, informații, materiale defăimătoare au fost date publicității, răspunderea civilă nu poate fi înlăturată *de plano*, sub motiv că aceasta nu ar aparține categoriilor de persoane menționate în textul constituțional. Rațiunea normei din legea fundamentală a fost a reglării la nivel de principiu a libertății de exprimare, iar nu a statuării în materia răspunderii civile delictuale, răspundere care se va angaja, în absența unei legi speciale, în conformitate cu normele dreptului comun. [ICCJ, s. a I-a civ., dec. nr. 454/2017, www.scj.ro].

3. Norme speciale în domeniul asigurărilor obligatorii. Aplicarea în completare a dispo-

zițiilor dreptului comun. 1) În realitate, instanța de apel constată că nu poate fi primită susținerea părții conform căreia în recunoașterea dreptului la despăgubiri al reclamantului ar trebui avute în vedere condițiile restrictive instituite de art. 50 din Norma ASF nr. 23/2014 (adică, repararea prejudiciului la nivelul venitului mediul lunar net realizat de persoana vătămată, probat cu documente justificative) întrucât în felul acesta s-ar afecta dreptul la reparație reglementat de dispozițiile C. civ., față de situația de fapt rezultată în legătură cu desfășurarea de către victimă a unei activități remunerate, dar în absența unui contract de muncă. În acest context s-a apreciat, în mod corect, că Norma ASF menționată nu poate avea caracter de normă legală specială, cu prevalență în aplicarea ei față de normele C. civ., întrucât ea are doar caracterul unei norme explicative, date în aplicarea unei legi, fără a putea limita sau modifica aplicarea regulilor impuse de C. civ., ca act normativ superior. Un astfel de raționament al instanței este corect întrucât eficiența ierarhiei actelor normative și forței juridice a acestora, ținând seama de faptul că Norma ASF este una emisă în executarea legii, fără a putea să instituie sau să modifice reguli ori principii în legătură cu repararea prejudiciului cauzat prin fapta delictuală a persoanei asigurate, pe care actul normativ însuși (Legea nr. 136/1995) nu le prevede. Astfel, potrivit art. 49 din Legea nr. 136/1995 „asigurătorul acordă despăgubiri, în baza contractului de asigurare, pentru prejudiciile de care asigurații răspund față de terțe persoane păgubite prin accidente de autovehicule”, iar potrivit art. 50 alin. (1) din același act normativ „despăgubirile se acordă pentru sumele pe care asiguratul este obligat să le plătească cu titlu de dezdăunare”. Or, în ce privește „dezdăunarea”, adică stabilirea întinderii prejudiciului, trebuie să se aibă în vedere principiile și reglementarea specifică răspunderii civile delictuale. Întrucât actul normativ special (Legea nr. 136/1995) nu conține o reglementare detaliată asupra acestui aspect, el trebuie considerat că se completează cu dispozițiile C. civ., care conform art. 2 alin. (2) (text la care recurenta însăși face referire) constituie dreptul comun pentru toate domeniile la care se referă litera sau spiritul dispozițiilor sale. De aceea, în mod corect instanța de apel a aplicat în completarea legii speciale, pe aspecte nereglementate de aceasta, normele din C. civ., iar nu Norma emisă de un organ administrativ, a cărei aplicare ca atare (*tale quale*) ar fi însemnat nesocotirea unor principii fundamentale în materia răspunderii civile delictuale. [ICCJ, s. a I-a civ., dec. nr. 38/2020, www.scj.ro].

2) Inaplicabilitatea în speță a dispozițiilor cuprinse în C. civ. privitoare la repararea prejudiciului cauzat prin decesul părintelui având

descendenți minori a fost susținută din perspectiva caracterului special al reglementării în materia asigurărilor și al considerentelor cuprinse în decizia nr. 86/2017 a Înaltei Curți de Casație și Justiție – Completul pentru dezlegarea unei chestiuni de drept. Însă, considerentele acestei hotărâri a Înaltei Curți de Casație și Justiție, care a fost pronunțată în procedura de unificare a practicii judiciare, în interpretarea și aplicarea prevederilor art. 58 alin. (2) din Norma Autorității de Supraveghere Financiară nr. 23/2014 privind asigurarea obligatorie de răspundere civilă pentru prejudicii produse prin accidente de vehicule, cu modificările și completările ulterioare, și prin care s-a statuat că asigurătorul subrogat în drepturile persoanei păgubite este îndreptățit să obțină penalizările prevăzute de dispozițiile art. 38 din același act normativ dacă asigurătorul RCA nu își îndeplinește obligațiile la scadență sau și le îndeplinește necorespunzător, nu susțin opinia exprimată de recurenta-pârâtă, în sensul că norma specială în materie de răspundere civilă pentru prejudicii produse prin accidente de vehicule nu este susceptibilă de a fi completată, în condițiile legii, cu dispoziții din dreptul comun. În acest sens, Înalta Curte constată că în chiar par. 66 din decizia nr. 86/2017 a Înaltei Curți de Casație și Justiție – Completul pentru dezlegarea unei chestiuni de drept, invocat de recurenta-pârâtă, se menționează că „(...) prevederile C. civ. constituie dreptul comun pentru toate domeniile la care se referă litera sau spiritul dispozițiilor sale, așa cum rezultă în mod explicit din art. 2 alin. (2) din cod. De altfel, legea specială, respectiv Legea nr. 136/1995, în aplicarea căreia s-a adoptat norma ce face obiectul prezentei sesizări [art. 58 alin. (2) din Norma Autorității de Supraveghere Financiară nr. 23/2014 s.n.], cuprinde o dispoziție expresă în acest sens (norma de trimitere cuprinsă în art. 69¹)”. Este real că O.U.G. nr. 54/2016 conține prevederi cu caracter de normă specială în materia răspunderii civile delictuale a persoanei răspunzătoare de producerea evenimentului rutier, răspundere în baza căreia se naște obligația asigurătorului RCA de despăgubire a persoanei păgubite, însă, conform dispozițiilor art. 69¹ din Legea nr. 136/1995, în vigoare la data producerii accidentului: „În România, asigurările și reasigurările sunt supuse dispozițiilor C. civ. și ale prezentei legi”. În același sens sunt și dispozițiile art. 41 din Legea nr. 132/2017 privind asigurarea obligatorie de răspundere civilă auto pentru prejudicii produse terților prin accidente de vehicule și tramvaie, act normativ care a abrogat Legea nr. 136/1995. Pe cale de consecință, Înalta Curte reține că posibilitatea completării normei speciale în materia asigurărilor cu dreptul comun, reprezentat de C. civ., este expres prevăzută în Legea nr. 136/1995, în vigoare la data producerii

accidentului, iar împrejurarea că potrivit art. 2.213 C. civ., asigurările obligatorii sunt reglementate prin legi speciale, nu constituie, de principiu, un impediment pentru completarea cadrului legal în materia analizată cu dispozițiile dreptului comun. Pentru considerentele expuse, Înalta Curte reține că nu sunt fondate criticile prin care s-a susținut că asigurătorul de răspundere civilă delictuală nu poate fi obligat la plata de despăgubiri în temeiul dispozițiilor C. civ., întrucât completarea în materie a normei speciale cu dreptul comun nu ar fi posibilă. [ICCJ, s. a I-a civ., dec. nr. 1197/2020, *www.scj.ro*].

4. Nulitate hotărâre consiliu de administrație. Inadmisibilitate cerere întemeiată pe dispozițiile Codului civil. 1) Sediul materiei care reglementează activitatea și funcționarea societăților comerciale este reprezentat de Legea nr. 31/1990 modificată și actualizată privind societățile comerciale. Potrivit dispozițiilor art. 2 alin. (2) C. civ., acesta reprezintă dreptul comun în raport de prevederile Legii nr. 31/1990. În raport de aceste precizări, dispozițiile art. 291 din Legea nr. 31/1990 citate de recurenții-reclamanți pot fi interpretate numai cu luarea în considerare a reglementării din Legea nr. 31/1990 – lege specială – respectiv a dispozițiilor din Secțiunea III-a – Despre administrația societății din capitolul 4 – Societățile pe acțiuni din titlul III. Hotărârile consiliului de administrație care nu au fost adoptate în executarea delegării exercițiului atribuțiilor adunării generale, astfel cum prevăd dispozițiile art. 114 alin. (1) din Legea nr. 31/1990, nu pot fi atacate cu acțiune în anulare, nefiindu-le aplicabile dispozițiile art. 132, cu excepția alin. (6) și (7) și cele ale art. 133 din Legea societăților. Prin urmare, menținerea sau invalidarea unei decizii obișnuite a consiliului de administrație este atributul adunării generale, în virtutea activității de control a gestiunii administratorilor, acțiunea în anulare formulată de administratori împotriva unei astfel de decizii nefiind admisibilă. [ICCJ, s. a II-a civ., dec. nr. 165/2015, în BC nr. 8-9/2015 și în RRDA nr. 1/2016, p. 127 și urm., cu *note* de T. Prescure, D. Călin].

Nota autorului: *S-a arătat (T. Prescure, D. Călin, op. cit., p. 137) că „față de împrejurarea că noul Cod civil, ca drept comun și în materia persoanelor juridice, prevede în mod expres, posibilitatea atacării în justiție și a deciziilor organelor de administrare, contare legii, actului de constituire ori statutului, de către membrii organelor de administrare care nu au participat la deliberare, ori care au votat împotriva și au cerut să se insereze votul contra, în procesul-verbal de ședință, suntem de părere că și membrii organelor de administrare ale societăților reglementate de Legea nr. 31/1990 (toate cele 5 forme de organizare*

a unor astfel de societăți – în nume colectiv, în comandită simplă, cu răspundere limitată, pe acțiuni și în comandită pe acțiuni) precum și cei ai acelorași organe ale societăților cooperatiste reglementate de Legea nr. 1/2005, respectiv, societăți cooperatiste meșteșugărești, de consum, de valorificare, agricole, de locuințe, pescărești, de transporturi, forestiere, și alte asemenea, pot să atace în justiție astfel de decizii, în condițiile și cu procedura reglementată de noul Cod civil. O astfel de posibilitate legală va putea fi utilizată chiar dacă, în legile speciale care reglementează organizarea și funcționarea anumitor categorii de persoane juridice – aceste legi fiind intrate în vigoare anterior noului Cod civil – s-ar prevedea contrariul. Regulile de procedură privind promovarea și judecarea unor astfel de acțiuni în anulare/constatarea nulității absolute, sunt, în esență, cele instituite de art. 216 și 217 NCC, în lipsa unor dispoziții legale speciale și derogatorii de la dreptul comun. Astfel de acțiuni fiind calificate ca neevaluabile în bani, în conformitate cu prevederile art. 93 pct. 1 și ale art. 116 NCPC, vor fi de competența, în primă instanță, a tribunalului de la sediul principal al persoanei juridice respective, dacă acea persoană este o societate cu personalitate juridică cu scop lucrativ. Procedura este una contencioasă și se va desfășura în camera de consiliu, în contradictoriu cu persoana juridică în cauză, reprezentată de membrii organului de administrare care au votat pentru luarea deciziei atacate sau care nu au participat la vot și care nu atacă respectiva decizie, dar care au dreptul de reprezentare a persoanei juridice”.

2) Potrivit art. 192 C. civ. „persoanele juridice legal înființate se supun dispozițiilor aplicabile categoriei din care fac parte, precum și celor cuprinse în prezentul cod, dacă prin lege nu se prevede altfel”, iar potrivit art. 291 din Legea nr. 31/1990 a societăților. Prevederile din prezenta lege se completează cu dispozițiile Codului civil și ale Codului de procedură civilă”. Astfel, regimul juridic care guvernează funcționarea societății intime, inclusiv funcționarea consiliului de administrație, este cel stabilit de Legea nr. 31/1990, iar dispozițiile Codului civil pot fi aplicate doar în completarea, nu în contra prevederilor Legii societăților. În același sens, art. 216 alin. (7) C. civ. din 2009 menționează că prevederile acestui articol – prevederi referitoare la condițiile în care pot fi atacate în justiție hotărârile și deciziile adoptate de organele de conducere sau de administrare ale societății – se aplică doar în măsura în care prin legi speciale nu se dispune altfel. Or, Legea nr. 31/1990 reprezintă o lege specială în raport cu Codul civil, și stabilește, în ceea ce privește contestarea deciziilor consiliului de administrație, derogări de la regula consacrată de art. 216 alin. (1)

din cod. Așadar, în cazul contestării unei decizii luate de consiliul de administrație al societății, dispozițiile Legii nr. 31/1990 trebuie să fie aplicate cu prioritate în raport cu prevederile Codului civil. În al doilea rând, Curtea reține că Legea nr. 31/1990 nu prevede posibilitatea atacării, în mod direct, în justiție, a deciziilor consiliului de administrație, o astfel de posibilitate fiind recunoscută, de art. 132, doar în cazul hotărârilor adunării generale a asociațiilor; Legea nr. 31/1990 stabilește însă, la art. 111 alin. (2) lit. d), că printre obligațiile adunării generale a asociațiilor se numără și pronunțarea asupra gestiunii consiliului de administrație. Astfel, verificarea legalității deciziilor consiliului de administrație este în competența adunării generale a asociațiilor, nu a instanței judecătorești; hotărârea prin care adunarea generală s-a pronunțat asupra valabilității deciziei consiliului de administrație poate fi însă atacată în justiție, în condițiile art. 132 din lege. În consecință, Curtea apreciază că motivul referitor la inadmisibilitatea cererii de chemare în judecată, invocat din oficiu, este întemeiat și justifică admiterea căii de atac formulate. [C.A. București, s. a VI-a civ., dec. nr. 2491/2018, în RRDJ nr. 1/2019, p 119 și urm., cu notă de I. Craiu].

Nota autorului: Prin dec. nr. 7/2020 a ICCJ, complet HP (publicată în M. Of. nr. 151 din 21 februarie 2020) s-a stabilit că acțiunea în anulare prevăzută de art. 132 din Legea nr. 31/1990 poate fi folosită și împotriva hotărârilor adoptate de adunarea specială a acționarilor.

5. Acțiune în răspundere civilă delictuală. Repararea prejudiciului cauzat de emiterea unor acte administrative nelegale. Inadmisibilitate. În temeiul dispozițiilor art. 1 alin. (1), art. 8 alin. (1), art. 18 alin. (3) și art. 19 din Legea nr. 554/2004, care reglementează regimul juridic al acțiunii în despăgubiri, revine instanței de contencios administrativ să se pronunțe asupra dreptului la repararea pagubei cauzate, analizând condițiile de admisibilitate a cererii, inclusiv existența dreptului la reparație și modalitatea de acordare a acesteia. Astfel, acțiunea având ca obiect repararea pagubei produse ca urmare a anulării unor acte administrative atrage, în raport cu aceste dispoziții legale, competența instanței de contencios administrativ potrivit principiului general de drept conform căruia legea specială derogă de la legea generală. *Specialia generalibus derogant* este un principiu juridic care implică faptul că norma specială e cea care derogă de la norma generală și că norma specială este de strictă interpretare la cazul respectiv. Mai mult, o normă generală nu poate înlătura de la aplicare o normă specială. Fiind derogatorie de la norma generală, rezultă că norma specială se aplică ori de câte ori ne găsim în fața unui caz ce intră sub incidența prevederilor sale, deci norma specială se aplică prioritar față de

norma generală, chiar și atunci când norma specială este mai veche decât norma generală. Aplicarea principiului conform căruia legea specială derogă de la legea generală are ca efect înlăturarea dreptului comun de la aplicare. Așadar,

incidența acestui principiu înlătură, totodată, posibilitatea coexistenței a două căi judiciare, una pe legea specială și cealaltă pe dreptul comun. [ICCJ, s. a I-a civ., dec. nr. 1016/2020, în PS nr. 10/2020].

Art. 3. Aplicarea generală a Codului civil

(1) Dispozițiile prezentului cod se aplică și raporturilor dintre profesioniști, precum și raporturilor dintre aceștia și orice alte subiecte de drept civil.

(2) Sunt considerați profesioniști toți cei care exploatează o întreprindere.

(3) Constituie exploatarea unei întreprinderi exercitarea sistematică, de către una sau mai multe persoane, a unei activități organizate ce constă în producerea, administrarea ori înstrăinarea de bunuri sau în prestarea de servicii, indiferent dacă are sau nu un scop lucrativ.

Bibliografie: Ș. Beligrădeanu, *Considerații în legătură cu efectele caracterului „monist” al Codului civil român actual asupra ființării, în continuare, a unui „drept comercial” în România*, în „Dreptul” nr. 9/2012, pp. 11-25; Gh. Buta, *Noul Cod civil și unitatea dreptului privat*, în M. Uliescu (coord.), *Noul Cod civil. Comentarii*, ed. a III-a revăzută și adăugită, Ed. Universul Juridic, București, 2011, pp. 45-71; St. D. Cărpenaru, *Comercianții – profesioniști ai întreprinderii comerciale – în lumina noului Cod civil*, în „Noile coduri ale României. Studii și cercetări juridice”, Ed. Universul Juridic, București, 2011, pp. 51-54; St. Cărpenaru, *Dreptul comercial – între continuitate și contestare*, în *Dreptul* nr. 10/2012, pp. 11-22; E. Lipcanu, *Aspecte privind regimul juridic al întreprinderilor individuale și familiale reglementate prin O.U.G. nr. 44/2008 în lumina noului Cod civil și a Legii nr. 71/2011 și succinte aprecieri în legătură cu demersul de reformare a dreptului privat*, în *Dreptul* nr. 11/2011; M. Nicolae, *Unificarea dreptului obligațiilor civile și comerciale*, Ed. Universul Juridic, București, 2015, *passim.*; Gh. Piperea, *Concepția monistă a noului Cod civil: intenția și realitatea*, în RRDA nr. 6/2011; Gh. Piperea, *Profesionistul și întreprinderea sa*, în CJ nr. 1/2012, pp. 19-24; I. Schiau, *Profesionistul, un reper al dăinuirii materiei comerciale în cadrul dreptului privat unitar*, în RRDA nr. 7/2015, pp. 43-58; I. Schiau, *Întreprinderea – un concept distonant*, în RRDA nr. 4/2017, pp. 17-26; L.E. Smarandache, *Aspecte privind fondul de comerț al comerciantului persoană fizică*, în PR nr. 1/2011, pp. 59-75; L.E. Smarandache, *Comerciantul persoană fizică. Aspecte esențiale privind: dovada calității și attributele de identificare obligatorii (I)*, în PR nr. 5/2011, pp. 106-117; L.E. Smarandache, *Comerciantul persoană fizică. Aspecte esențiale privind: drepturile, obligațiile și pierderea calității (II)*, în PR nr. 3/2011, pp. 98-113; L.E. Smarandache (Stuparu), *The Enterprise in the Romanian Legal System – Past and Present*, în *Revista de Științe Politice. Revue des Sciences Politiques* nr. 52/2016, pp. 48-59; L.E. Stuparu, *Profesionistul „clandestin”*, în RDC nr. 2/2020, pp. 46-63; I. Tr. Ștefănescu, Ș. Beligrădeanu, *Privire analitică asupra corelației dintre Noul Cod civil și Codul muncii*, în *Dreptul* nr. 12/2009; A.C. Târșia, *Profesionistii și normele de drept comercial ale noului Cod civil*, în „Culegere de studii in honorem Alexandru Bacaci”, Ed. Universul Juridic, București, pp. 410-420.

Legislație conexasă: **Legea nr. 71/2011**, art. 8 alin. (1): „Noțiunea „profesionist” prevăzută la art. 3 din Codul civil include categoriile de comerciant, întreprinzător, operator economic, precum și orice alte persoane autorizate să desfășoare activități economice sau profesionale, astfel cum aceste noțiuni sunt prevăzute de lege, la data intrării în vigoare a Codului civil”.

◆ DOCTRINĂ

1. „Prin art. 3 C. civ., legiuitorul oferă, practic, două definiții: una a exploatării (exercitare sistematică) și una a întreprinderii (activitate organizată). Reluând ideea că întreprinderea este o activitate sistematic organizată, Codul civil aduce elemente de noutate privind configurația juridică a întreprinderii, noutăți care vizează (a) delimitarea sferei activităților întreprinderii și (b) extinderea expresă a conceptului și asupra activităților cu scop nelucrativ. Oricum, este de menționat că art. 3 C. civ., marchează obiectul întreprinderii: în principal, activități de natura celor calificate anterior drept acte de comerț. Această definiție, concordantă, în aparență, cu concepția doctrinară grefată pe prevederile art. 3 C. com., inovează prin extinderea domeniului de aplicare asupra operațiunilor care nu urmăresc profitul și nici nu au scop lucrativ”. [I. Schiau, *op. cit.*, p. 19].

2. „Profesionist, în sensul art. 8 alin. (1) din Legea de punere în aplicare, înseamnă comerciant, întreprinzător, operator economic, precum și orice altă persoană autorizată să desfășoare activități economice sau profesionale (inclusiv profesii liberale). Comerciantul nu este identic cu profesionistul, ci este doar o specie de profesionist. De aceea, nu toți profesioniștii pot fi supuși, spre exemplu, procedurii insolvenței ci, de lege lata, doar profesioniștii care au și calitatea de comerciant. De altfel, unele profesii liberale sunt excluse de la insolvență prin faptul că membrii acestor profesii nu pot fi – prin incidența regulilor care le reglementează activitatea – comercianți sau nu pot derula direct operațiuni de comerț. Așa e cazul avocaților sau notarilor. Două chestiuni delicate de interpretare și aplicare a legii insolvenței se vor pune în legătură cu ceilalți profesioniști supuși înregistrării în registrul comerțului (și care sunt autorizați să funcționeze chiar prin înscrierea în registrul comerțului), alții decât comercianții. Art. 6 din Legea de punere în aplicare dispune că referirile din legi la termenul «comerciant» se consideră a fi făcute la persoanele fizice sau juridice supuse înregistrării (nu efectiv înscrise, n.n.) în registrul comerțului. Deci, comerciant înseamnă nu numai ceea ce în mod obișnuit înțelegem prin acest termen, ci și persoanele fizice autorizate, întreprinzătorul individual sau cel familial care sunt supuse obligației de înscriere în registrul comerțului pentru a putea funcționa ca atare. Or, un medic, un consultant fiscal, un evaluator etc. sunt sau pot fi persoane fizice supuse înscrierii ori chiar înscrise în registrul comerțului, fără să fie implicat comercianți și fără să fie titulari ai unei întreprinderi. Persoane fizice autorizate sunt nu numai comercianții ci și, spre exemplu, taximetriștii, bloggerii, free-lancerii, cântăreții, ziariștii și cei care în general încasează venituri din cesiuni de drepturi de autor. De aici posibila concluzie că și acestor profesioniști li se va aplica procedura insolvenței, deși, de lege lata, mai precis până la intrarea în vigoare a noului Cod civil, ei sunt excluși de la aplicabilitatea acestei proceduri. În altă ordine de idei, se observă că nu poate fi calificat comerciant decât acea persoană care este supusă înscrierii în registrul comerțului. Chiar neînscrisă încă în registrul comerțului, persoana fizică ce exercită pe risc economic propriu un comerț sau o activitate de producție ori de prestare de servicii, poate fi calificată comerciant, pentru că este în continuare supusă înregistrării în registrul comerțului. Situația este similară în cazul unei societăți neregulat constituite. Ambele entități, fiind calificabile drept comerciant, pot fi supuse procedurii insolvenței. De altfel, însăși art. 3 NCC permite concluzia că și o entitate colectivă fără personalitate juridică poate fi un profesionist, dacă exploatează o întreprindere”. [Gh. Piperea, *lucr. cit.*, pct. 2.2].

JURISPRUDENȚĂ

DECIZII ÎN INTERESUL LEGII

Domeniu de aplicare a Codului civil. Toți profesioniștii, indiferent de statutul lor juridic (întreprinzător, persoană fizică sau juridică, ce desfășoară o activitate organizată, cu sau fără caracter lucrativ, indiferent că este vorba despre regii autonome, societăți, companii naționale, asociații, fundații, societăți agricole, liber-profesioniști ori societăți profesionale), sunt supuși regulilor de drept civil, și nu unor reguli speciale. [ICCJ, complet RIL, dec. nr. 18/2016, M. Of. nr. 237 din 6 aprilie 2017].

DECIZII DE SPEȚĂ

1. Noțiunea de profesionist. 1) În ceea ce privește noțiunea de „profesionist”, Înalta Curte reține că sunt incidente prevederile art. 3 alin. (2) C. civ., potrivit căruia „sunt considerați profesioniști toți cei care exploatează o întreprindere”, precum și cele ale art. 8 din Legea nr. 71/2011 de punere în aplicare a C. civ., care include în noțiunea „profesionist” categoriile de comerciant, întreprinzător, operator economic, precum și orice alte persoane autorizate să desfășoare activități economice sau

profesionale, astfel cum aceste noțiuni sunt prevăzute de lege, la data intrării în vigoare a C. civ. Prin urmare, din categoria profesioniștilor fac parte persoanele fizice sau juridice autorizate să desfășoare activități economice sau profesionale, iar pentru calificarea litigiilor ca fiind cu profesioniști sunt avute în vedere doar activitățile întreprinse de profesioniști în limitele legii, în această calitate. [ICCJ, ș. a I-a civ., dec. nr. 863/2020, *www.scj.ro*].

2) În ceea ce privește profesioniștii, Codul civil definește profesioniștii ca fiind toți cei care exploatează o întreprindere, având o arie de aplicare mult mai largă decât cea a „comerciantului” din reglementarea anterioară. Legea nr. 71/2011 privind punerea în aplicare a Codului civil prevede expres faptul că noțiunea de „profesionist” include categoriile de comerciant, întreprinzător, operator economic, precum și orice alte persoane autorizate să desfășoare activități economice sau profesionale. Prin exploatarea unei întreprinderi se înțelege exercitarea sistematică, de către una sau mai multe persoane, a unei activități organizate ce constă în producerea, administrarea ori înstrăinarea de bunuri sau prestarea de servicii, indiferent dacă are sau nu un scop lucrativ. În concepția Codului civil, desfășurarea unei activități organizate

și sistematizate, califică această activitate ca având caracter profesional, iar persoana care o realizează are calitatea de profesionist. Definiția dată de Codul civil exploatării unei întreprinderi și, implicit, întreprinderii are un caracter general; ea privește orice activitate indiferent de natura acestei activități și scopul acesteia. În caracterizarea unei întreprinderi, trebuie avut în vedere obiectul de activitate și scopul acestei activități. Desfășurarea unei activități economice în scopul obținerii unui profit definește caracteristicile activității comerciale. Aceasta înseamnă că o întreprindere al cărei obiect este activitatea economică, desfășurată în scopul obținerii unui profit este o întreprindere economică (comercială) și, dimpotrivă, întreprinderea al cărei obiect este neeconomic și nu urmărește obținerea profitului este o întreprindere civilă. Art. 3 alin. (2) C. civ. prevede că persoana care exploatează o întreprindere are calitatea de profesionist. Având în vedere că întreprinderea poate fi o întreprindere economică (comercială) sau o întreprindere civilă, profesionistul care exploatează o întreprindere economică (comercială) are calitatea de comerciant. În acest sens, art. 8 din Legea de aplicare a Codului civil prevede noțiunea de profesionist prevăzută la art. 3 C. civ. care include categoriile de comerciant, întreprinzător, operator economic, precum și orice alte persoane autorizate să desfășoare activități economice sau profesionale, astfel cum aceste noțiuni sunt prevăzute de lege, la data intrării în vigoare a Codului civil. Exploatarea unei întreprinderi economice (comerciale) de către profesionistul comerciant, implică săvârșirea unor acte juridice, fapte juridice și operațiuni economice. Întrucât privesc o întreprindere economică (comercială), aceste acte juridice, fapte juridice și operațiuni economice pot fi calificate drept acte juridice comerciale. Regimul juridic al acestor acte este cel prevăzut de Codul civil și legile speciale. [C.A. Cluj, s. a I-a civ., sent. nr. 110/2014, www.rolii.ro].

3) Teoria și practica judiciară au interpretat noțiunea de comerciant prevăzută de art. 1 alin. (2) lit. b), în conformitate cu prevederile art. 7 C. com., care prevede că o persoană fizică are calitatea de comerciant în condițiile în care efectuează fapte de comerț, ca o profesiune obișnuită. Dispozițiile Codului comercial, cu excepția prevederilor art. 46-55, 57, 58 și 907-935 au fost abrogate prin art. 230 din Legea nr. 71/2011, de la data intrării în vigoare a Noului Cod civil. Noul Cod civil a înlocuit noțiunea de comerciant cu cea de profesionist, având o arie de aplicare mult mai largă, fiind considerați profesioniști, potrivit art. 8 din Legea nr. 71/2011 „categoriile de comerciant, întreprinzător, operator economic, precum și orice alte persoane autorizate să desfășoare activități economice sau profesionale. „Înțelesul noțiunii de

comerciant cuprinsă în acte normative speciale, în condițiile abrogării art. 7 C. com., este reglementat de art. 6 din Legea nr. 71/2011, în conformitate cu care „În cuprinsul actelor normative aplicabile la data intrării în vigoare a Codului civil, referirile la comercianți se consideră a fi făcute la persoanele fizice sau, după caz, la persoanele juridice supuse înregistrării în registrul comerțului, potrivit prevederilor art. 1 din Legea nr. 26/1990 privind registrul comerțului, republicată, cu modificările și completările ulterioare, precum și cu cele aduse prin prezenta lege”. Așadar, de la data de 1 octombrie 2011, noțiunea de comerciant prevăzută de art. 1 alin. (2) lit. a) din Legea nr. 85/2006 trebuie interpretată prin prisma art. 6 din Legea nr. 71/2011, în sensul aplicării procedurii doar persoanelor fizice înregistrate în registrul comerțului. Această interpretare este în concordanță și cu prevederile O.U.G. nr. 44/2008, privind desfășurarea activităților economice de către persoanele fizice autorizate, întreprinderile individuale și întreprinderile familiale, în conformitate cu care, pentru efectuarea actelor de comerț, persoanele fizice trebuie să dețină autorizația administrativă în acest sens și să fie înregistrate la registrul comerțului. Trimiterile pe care recurenta le face la art. 127 alin. (1) C. fisc. nu au relevanță în cauză, noțiunea de comerciant, în sensul Legii nr. 85/2006 neputând fi confundată cu cea de persoană impozabilă, definită de acest text de lege. [C.A. Brașov, s. a II-a civ., dec.nr. 20/2013, în CABrBJ 2013, I, p. 129].

2. Unitate administrativ-teritorială. Demersurile în justiție ale persoanei juridice administrativ-teritoriale (Orașul [...]) de recuperare de la populație a sumelor datorate operatorilor de servicii comunitare de utilități publice locale sau județene (care au calitatea de profesioniști) nu constituie o formă de «exploatare a unei întreprinderi» și nu intră în sfera de aplicare a art. 3 alin. (3) C. civ. ci reprezintă manifestarea legală a drepturilor conferite de autonomia locală, definită prin art. 3 din Legea nr. 215/2001, republicată, ca fiind dreptul și capacitatea efectivă a autorităților administrației publice locale de a soluționa și de a gestiona, în numele și în interesul colectivităților locale pe care le reprezintă, treburile publice, în condițiile legii. Scopul activităților desfășurate este, prin urmare, criteriul care face diferența între profesioniști și celelalte subiecte de drept. Astfel fiind, asociațiile/fundațiile, deși au obiect de activitate fără scop lucrativ, pot fi incluse facil în categoria profesioniștilor, pentru că activitatea lor urmărește scopul pentru care au fost create ca persoane juridice; spre deosebire de acestea, persoana juridică unitate administrativ-teritorială, deși încasează taxe și impozite, gestionează patrimoniul local și se interpune între operatorii de servicii comunitare de

utilități publice și populația beneficiară, desfășoară o activitate de servicii în folosul comunității (la fel ca și instituțiile publice ale statului, spitalele, unitățile de învățământ din sistemul de stat etc.) și, prin urmare, nu poate primi această calificare – Orașul [...] nefiind deci în ipoteza reglementată de art. 3 alin. (3) C. civ. Pentru că în mod evident noțiunea de profesionist nu se mai rezumă la cea anterioară, din Codul comercial, de comerciant (persoană fizică sau juridică), înglobând astăzi o sferă mai largă de entități care „exploatează o întreprindere”, rămâne de lămurit dacă, în viziunea legiuitorului, situația autorității publice locale care acționează ca verigă în lanțul juridic stabilit între furnizorul serviciului de termoficare (în speță CET [...]) și beneficiarii direcți ai acestui serviciu (asociațiile de proprietari, prin membrii lor) exploatează o întreprindere sau, dimpotrivă, exercită o acțiune în regres în contra debitorilor care nu au plătit acest serviciu. Disocierea este importantă câtă vreme prin alin. (1) al art. 3 C. civ. se arată că prevederile Codului civil se aplică și raporturilor dintre profesioniști și alte „subiecte de drept civil”, ceea ce înseamnă că nu orice activitate/serviciu prestat cu o anumită regularitate configurează ipoteza „profesionistului” – neputând fi cuprinse în această sintagmă, exclusiv pe acest criteriu, instituțiile publice, unitățile de învățământ și cele sanitare, instituțiile de cultură și cele de apărare a ordinii publice etc. În aceste condiții, regula este cea dată de alin. (2) al art. 3 C. civ. în sensul că pot fi integrați noțiunii mai largi de „profesioniști” toți cei care exploatează o întreprindere, adică aceia care desfășoară orice formă de organizare a unei activități economice, autonomă patrimonial și autorizată potrivit legilor în vigoare să facă acte și fapte de comerț, în scopul obținerii de profit prin producerea de bunuri materiale și vânzarea acestora pe piață sau prin prestări de servicii, în condiții de concurență (potrivit DEX), înțeles pe care l-a avut de altfel această noțiune și în Codul comercial din 1887 – care se referea la întreprinderile de furnituri, de comisioane și de construcțiuni etc. și care îmbrăcau forma obiectivă a actelor de comerț. Spre deosebire de vechea reglementare a Codului comercial, noul Cod civil nu mai exclude explicit statul, județul și comuna din categoria comercianților, însă particularizarea prin extindere (de la regulă), în alin. (3) al art. 3 C. civ., a noțiunii de „întreprindere” și la activitățile economice care nu ar avea caracter lucrativ nu presupune că autoritățile publice sunt incluse – potrivit noii reglementări – în această teză. Astfel, art. 1 alin. (2) lit. a) din Legea nr. 215/2001, republicată, a administrației publice locale, definește ca „activități de administrație social-comunitară” acți-

unile prin care se concretizează relația autorităților administrației publice locale cu asociațiile de proprietari de pe raza unității administrativ-teritoriale. Legea definește distinct, în art. 1 alin. (1) lit. g), noțiunea de „organisme prestatoare de servicii publice și de utilitate publică de interes local sau județean” – denumire generică ce include: 1. instituții publice și servicii publice înființate și organizate prin hotărâri ale autorităților deliberative, denumite în continuare instituții și servicii publice de interes local sau județean; 2. societăți comerciale și regii autonome înființate sau reorganizate prin hotărâri ale autorităților deliberative, denumite în continuare societăți comerciale și regii autonome de interes local sau județean; 3. asociații de dezvoltare intercomunitară; 4. furnizori de servicii sociale, de drept public ori privat, care acordă servicii sociale în condițiile prevăzute de lege; 5. asociații, fundații și federații recunoscute ca fiind de utilitate publică, în condițiile legii; 6. operatori de servicii comunitare de utilități publice locale sau județene. În aceste condiții, demersurile în justiție ale persoanei juridice administrativ-teritoriale (Orașul [...]) de recuperare de la populație a sumelor datorate operatorilor de servicii comunitare de utilități publice locale sau județene (care au calitatea de profesioniști) nu constituie o formă de „exploatare a unei întreprinderi” și nu intră în sfera de aplicare a art. 3 alin. (3) vechiul C. civ., ci reprezintă manifestarea legală a drepturilor conferite de autonomia locală, definită prin art. 3 din Legea nr. 215/2001, republicată, ca fiind dreptul și capacitatea efectivă a autorităților administrației publice locale de a soluționa și de a gestiona, în numele și în interesul colectivităților locale pe care le reprezintă, treburile publice, în condițiile legii. Scopul activităților desfășurate este, prin urmare, criteriul care face diferența între profesioniști și celelalte subiecte de drept. Astfel fiind, asociațiile/fundațiile, deși au obiect de activitate fără scop lucrativ, pot fi incluse facil în categoria profesioniștilor, pentru că activitatea lor urmărește scopul pentru care au fost create ca persoane juridice; spre deosebire de acestea, persoana juridică unitate administrativ-teritorială, deși încasează taxe și impozite, gestionează patrimoniul local și se interpune între operatorii de servicii comunitare de utilități publice și populația beneficiară, desfășoară o activitate de servicii în folosul comunității (la fel ca și instituțiile publice ale statului, spitalele, unitățile de învățământ din sistemul de stat etc.) și prin urmare nu poate primi această calificare – Orașul [...] nefiind deci în ipoteza reglementată de art. 3 alin. (3) C. civ. [C.A. Constanța, s. a I-a civ., dec. nr. 4/2016, în BCA nr. 5/2016, p. 33 și în CACBJ 2016, I, p. 5].

Art. 4. Aplicarea priorității a tratatelor internaționale privind drepturile omului

(1) În materiile reglementate de prezentul cod, dispozițiile privind drepturile și libertățile persoanelor vor fi interpretate și aplicate în concordanță cu Constituția, Declarația Universală a Drepturilor Omului, pactele și celelalte tratate la care România este parte.

(2) Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte, și prezentul cod, au prioritate reglementările internaționale, cu excepția cazului în care prezentul cod conține dispoziții mai favorabile.

Bibliografie: C. Bîrsan, *Cu privire la declarația unilaterală a statului în cauză și efectele ei în jurisprudența CEDO*, în RRDP nr. 4/2015, pp. 9-31; C. Bîrsan, *Convenția europeană a drepturilor omului și dreptul succesoral*, în RRDP nr. 5/2015, pp. 10-27; J. Casadevall, *Efectele orizontale ale Convenției*, în volumul „In honorem Corneliu Bîrsan”, Ed. Hamangiu, București, 2013, pp. 647-653; T. Corlățean, *Autoritatea dispozițiilor Convenției (europene) pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale și respectiv a hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului în raport cu sistemele naționale ale statelor părți*, în Dreptul nr. 6/2011, pp. 223-254; Șt. Deaconu, *Corelația dintre reglementările internaționale și cele interne în materia drepturilor omului*, în lucrarea *Drept și relații internaționale. Curs postuniversitar*, Ed. V.I.S. Print, București, 2002, pp. 784-800; I. Deleanu, *Obligaivitatea hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului și ale Curții de Justiție a Comunităților Europene*, în Dreptul nr. 2/2007, pp. 28-43; M. Enache, *Transpunerea directivelor Uniunii Europene în ordinea juridică a României. Principii ale dreptului Uniunii Europene și experiențe românești*, în Dreptul nr. 4/2014, pp. 132-158; R. Etniki, *Ierarhia juridică și drepturile omului*, în PR nr. 3/2008, pp. 17-28; K. Lenaerts, *Constituțiile naționale și dreptul Uniunii Europene – interacțiuni la intersecția pluralismului constituțional cu adeziunea la valori comune*, în RRDE nr. 2/2019, pp. 11-23; K. Laenaerts, *Limite impuse limitărilor: substanța drepturilor fundamentale în Uniunea Europeană*, în RRDE nr. 4/2019, pp. 11-28; M. Mazilu-Babel, *Triada curților și protecția drepturilor și a libertăților fundamentale într-o Uniune Europeană a cetățenilor. Luxemburg-Strasbourg-București*, www.juridice.ro; I. Muraru, *Prevederile Constituției României privind relația dintre reglementările internaționale și cele interne în domeniul drepturilor omului*, în Revista Drepturilor Omului nr. 1-4/1991, pp. 31-34; O. Predescu., *Drepturile omului și ordinea mondială*, în Dreptul nr. 8/2016, pp. 9-23; O. Predescu, *Unele observații referitoare la importanța edificării unui sistem coerent de protecție a drepturilor omului în Europa*, în Dreptul nr. 7/2020; C. Pigui, *Judecătorul român ca garant al aplicării dreptului internațional*, în Dreptul nr. 7/2010, pp. 142-153; B. Ramașcanu, *Obligații pozitive ale statului în ipoteza unui „conflict” între diferite drepturi de natură civilă egal protejate de Convenție*, în volumul „In honorem Corneliu Bîrsan”, Ed. Hamangiu, București, 2013, pp. 653-686; O.-M. Salomia, *Autonomia Cartei drepturilor fundamentale a Uniunii Europene*, în Dreptul nr. 2/2013, pp. 247-260; C. Valentin, *Despre controlul subsidiar al protecției drepturilor garantate de CEDO*, în Noua revistă de drepturile omului nr. 9/2012, pp. 11-19.

Legislație conexă: Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale și protocoale sale adiționale, ratificată de România prin Legea nr. 30/1994 (M. Of. nr. 135 din 31 mai 1994); Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene; Constituția României, art. 20.

Art. 20 Constituție: „(1) Dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile cetățenilor vor fi interpretate și aplicate în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care România este parte. (2) Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte, și legile interne, au prioritate reglementările internaționale, cu excepția cazului în care Constituția sau legile interne conțin dispoziții mai favorabile”.

◆ DOCTRINĂ

1. „Între sursele de consacrare și protecție a drepturilor omului la nivel universal, Declarația Universală a Drepturilor Omului (Declarația) ocupă un loc aparte – fiind un simbol în domeniu care, în pofida trecerii timpului, este încă în actualitate – deoarece a fost primul document internațional de ansamblu și cu vocație universală care a formulat precis drepturile și libertățile fundamentale ce trebuie garantate oricărei ființe umane. Din păcate, nefiind un tratat internațional generator de drepturi și obligații